

Cambridge University Press
 978-1-107-62002-5 - Livy Book XXVII
 Edited by S. G. Campbell
 Excerpt
[More information](#)

TITI LIVI

AB URBE CONDITA

LIBER XXVII.

PERIOCHA.

Cn. Fulvius proconsul cum exercitu ab Hannibale ad Herdoneam caesus est. meliore eventu ab Claudio Marcello consule adversus eundem ad Numistronem pugnatum est. inde Hannibal nocte recessit; Marcellus insecutus est et subinde cedentem pressit, donec confligeret. priore pugna Hannibal superior, Marcellus sequenti. Fabius Maximus consul pater Tarentinos per prodicionem recepit. Claudius Marcellus T. Quinctius Crispinus consules, speculandi causa progressi e castris, insidiis ab Hannibale circumventi sunt. Marcellus occisus, Crispinus fugit. lustrum a censoribus conditum est. censa sunt civium capita CXXXVII CVIII; ex quo numero apparuit, quantum hominum tot proeliorum adversa fortuna populo Romano abstulisset. in Hispania ad Baeculam Scipio cum Hasdrubale et Hamilcare conflixit et vicit. inter alia captum regalem puerum eximiae formae ad avunculum Masinissam cum donis dimisit. Hasdrubal, qui cum exercitu novo Alpes transcenderat, ut se Hannibali coniungeret, cum milibus hominum LVI caesus est, capta VCCC M. Livi consulis ductu, sed non minore opera Claudi Neronis consulis, qui cum Hannibali oppositus esset, relictis castris ita, ut hostem falleret, cum electa manu profectus Hasdrubalem circumvenerat. res praeterea a P. Scipione in Hispania et a P. Sulpicio praetore adversus Philippum et Achaeos gestas continet.

L. XXVII.

I

[I—III. B.C. 210. *War in Italy.*]

- 1 Hic status rerum in Hispania erat; in Italia consul
 Marcellus Salapia per prodicionem recepta Mar-
 2 Hannibal at- moreas et Meles de Samnitibus vi cepit. ad
 tacks and defeats Cn. Fulvius, pro- tria milia militum ibi Hannibalis, quae prae-
 consul, near Her- sidii causa relictæ erant, oppressa. præda—
 donea. Fulvius is killed in the battle, his army almost annihilated. Hannibal's
 3 vengeance on the citizens of Herdonea. et aliquantum eius fuit—militi concessa. tri-
 tici quoque ducenta quadraginta milia modium
 et centum decem milia hordei inventa. cete-
 4 rum nequaquam inde tantum gaudium fuit,
 quanta clades intra paucos dies accepta est
 5 haud procul Herdonea urbe. castra ibi Cn. Fulvius pro-
 consul habebat spe recipiendæ Herdoneæ, quæ post
 Cannensem cladem ab Romanis defecerat, nec loco satis
 6 tuto posita nec praesidiis firmata. negligentiam insitam
 ingenio ducis augebat spes ea, quod labare iis adversus
 Poenum fidem senserat, postquam Salapia amissa exces-
 7 sisse iis locis in Bruttios Hannibalem auditum est. ea
 omnia ab Herdonea per occultos nuntios delata Hannibali
 simul curam sociæ retinendæ urbis et spem fecere incau-
 8 tum hostem aggrediendi. exercitu expedito, ita ut famam
 prope præveniret, magnis itineribus ad Herdoneam con-
 tendit et, quo plus terroris hosti obiceret, acie instructa
 accessit. par audacia Romanus, consilio et viribus impar,
 9 copiis raptim eductis confligit. quinta legio et sinistra ala
 acriter pugnam inierunt. ceterum Hannibal signo equitibus
 dato, ut, cum pedestres acies occupassent præsentem cer-
 tamine oculos animosque, circumvecti pars castra hostium
 10 pars terga pugnantium invaderent, ipse in Fulviis simili-
 tudinem nominis, quia Cn. Fulvium prætorem biennio
 ante in isdem devicerat locis, increpans, similem eventum
 pugnae fore adfirmabat. neque ea spes vana fuit: nam
 cum comminus acie et peditum certamine multi Roma-

LIBER XXVII.

3

[I—III. B.C. 210. *War in Italy.*]

norum cecidissent, starent tamen ordines signaque, eque-
 tris tumultus a tergo simul a castris clamor hostilis auditus
 sextam ante legionem, quae in secunda acie posita prior 11
 ab Numidis turbata est, quintam deinde atque eos, qui ad
 prima signa erant, avertit. pars in fugam effusi, pars in 12
 medio caesi, ubi et ipse Cn. Fulvius cum undecim tribunis
 militum cecidit. Romanorum sociorumque quot caesa in 13
 eo proelio milia sint, quis pro certo adfirmet, cum alibi
 tredecim milia, alibi haud plus quam septem inveniam?
 castris praedaeque victor potitur. Herdoneam quia et de 14
 fecturam fuisse ad Romanos comperit, nec mansuram in
 fide, si inde abscessisset, multitudine omni Metapontum
 ac Thurios traducta incendit; occidit principes, qui cum
 Fulvio colloquia occulta habuisse comperti sunt. Romani, 15
 qui ex tanta clade evaserant, diversis itineribus semerme
 ad Marcellum consulem in Samnium perfugerunt.

Marcellus nihil admodum tanta clade territus litteras 2
 Romam ad senatum de duce atque exercitu ad
 Herdoneam amisso scribit; ceterum eundem
 se, qui post Cannensem pugnam ferocem victo-
 ria Hannibalem contuderit, ire adversus eum,
 brevem illi laetitiam, qua exsultet, facturum.
 et Romae quidem cum luctus ingens ex prae-
 terito, tum timor in futurum erat. consul ex
 Samnio in Lucanos transgressus ad Numis-
 tronem in conspectu Hannibalis loco plano,
 cum Poenus collem teneret, posuit castra.
 addidit et aliam fidentis speciem, quod prior in aciem eduxit; 5
 nec detraxit Hannibal, ut signa portis efferri vidit. ita
 tamen aciem instruxerunt, ut Poenus dextrum cornu in
 collem erigeret, Romani sinistrum ad oppidum applicarent.
 ab hora tertia cum ad noctem pugnam extendissent, fessae- 6

Marcellus
 marches from 2
 Samnium into Lu-
 cania to oppose
 Hannibal. An
 indecisive battle
 is fought near
 Numistro. The
 next day Hanni- 3
 bal retreats to-
 wards Venusia. 4
 Marcellus over-
 takes him and
 dogs his move-
 ments.

1—2

[I—III. B.C. 210. *War in Italy.*]

que pugnando primae acies essent—ab Romanis prima
 legio et dextra ala, ab Hannibale Hispani milites et fundi-
 tores Baliares, elephanti quoque commisso iam certamine
 7 in proelium acti—, diu pugna neutro inclinata stetit. (ut)
 primae legioni tertia, dextrae alae sinistra subiit, et apud
 8 hostes integri a fessis pugnam acceperere, novum atque atrox
 proelium ex iam segni repente exarsit recentibus animis
 corporibusque; sed nox incerta victoria diremit pugnantes.
 9 postero die Romani ab sole orto in multum diei steterere in
 acie; ubi nemo hostium adversus prodiit, spolia per otium
 10 legere et congestos in unum locum cremavere suos. nocte
 insequenti Hannibal silentio movit castra et in Apuliam
 abiit. Marcellus, ubi lux fugam hostium aperuit, sauciis
 cum praesidio modico Numistrone relictis praepositoque
 iis L. Furio Purpurione tribuno militum, vestigiis institit
 11 sequi. ad Venusiam adeptus eum est. ibi per dies ali-
 quot, cum ab stationibus procursaretur, mixta equitum
 peditumque tumultuosa magis proelia quam magna, et
 12 ferme omnia Romanis secunda fuere. inde per Apuliam
 ducti exercitus sine ullo memorando certamine, cum
 Hannibal nocte signa moveret, locum insidiis quaerens,
 Marcellus nisi certa luce et explorato ante non seque-
 retur.

- 3 Capuae interim Flaccus dum bonis principum vendendis,
 agro, qui publicatus erat, locando—locavit
 At Capua (cf. xxvi. 34. 11) a
 conspiracy to set
 fire to the Roman
 quarters is dis-
 covered. The
 2 guilty parties
 punished and in-
 formers reward-
 ed. autem omnem frumento—tempus terit, ne
 deesset materia in Campanos saevienti, no-
 vum in occulto gliscens per indicium pro-
 tractum est facinus. milites aedificiis emotos,
 simul ut cum agro tecta urbis fruenda loca-
 rentur, simul metuens, ne suum quoque
 exercitum sicut Hannibalis nimia urbis amoenitas emolliret,

LIBER XXVII.

5

[I—III. B.C. 210. *War in Italy.*]

in portis murisque sibimet ipsos tecta militariter coegerat
 aedificare. erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis 3
 facta, alia harundine texta, stramento intacta omnia, velut
 de industria alimentis ignis. haec noctis una hora omnia 4
 (ut) incenderent centum septuaginta Campani principibus
 Blossiis fratribus coniuraverunt. indicio eius rei ex familia 5
 Blossiorum facto, portis repente iussu proconsulis clausis,
 cum ad arma signo dato milites concurrissent, comprehensi
 omnes qui in noxa erant et quaestione acriter habita dam-
 nati necatique; indicibus libertas et aeris dena milia data.
 Nucerinos et Acerranos, querentes, ubi habitarent, non 6
 esse, Acerris ex parte incensis, Nuceria deleta, Romam
 Fulvius ad senatum misit. Acerranis permissum, ut aedifi- 7
 carent, quae incensa erant; Nucerini Atellam, quia id
 maluerant, Atellanis Calatiam migrare iussis traducti.

Inter multas magnasque res, quae nunc secundae nunc 8
 adversae occupabant cogitationes hominum,
 ne Tarentinae quidem arcis excidit memoria. Troops and pro-
 visions sent to
 Tarentum.
 M. Ogulnius et P. Aquilius in Etruriam 9
 legati ad frumentum coemendum, quod Tarentum porta-
 retur, profecti, et mille milites de exercitu urbano, par
 numerus Romanorum sociorumque, eodem in praesidium
 cum frumento missi.

[IV—VII. 6. B.C. 210. *Affairs in Rome.*]

Iam aestas in exitu erat, comitiorumque consularium 4
 instabat tempus. sed litterae Marcelli, negantis Laevinus recall-
 ed from Sicily to
 hold the consular
 elections.
 e re publica esse vestigium abscedi ab Hanni-
 bale, cui cedenti certamenque abnuenti gravis
 ipse instaret, curam iniecerant, ne aut consulem tum maxime 2
 res agentem a bello avocarent, aut in annum consules

[IV—VII. 6. B.C. 210. *Affairs in Rome.*]

- 3 deessent. optimum visum est, quamquam extra Italiam
 esset, Valerium potius consulem ex Sicilia revocari. ad
 eum litterae iussu senatus ab L. Manlio praetore urbano
 4 missae cum litteris consulis M. Marcelli, ut ex iis nosceret,
 quae causa patribus eum potius quam collegam revocandi
 ex provincia esset.
- 5 Eo fere tempore legati ab rege Syphace Romam vene-
 runt, quae is prospera proelia cum Cartha-
 6 Syphax desiring giniensibus fecisset memorantes. regem nec
 friendship with inimiciorem ulli populo quam Carthaginensi
 Rome. A coun- nec amiciorem quam Romano esse adfirma-
 ter-embassy is sent with gifts and assurance of
 friendship and with orders to conciliate other
 African chief- tains. 7 amicitiā voluisse. senatus non legatis modo
 8 benigne respondit, sed et ipse legatos cum donis ad re-
 gem misit, L. Genucium P. Poetelium P. Popillium. dona
 9 tulere togam et tunicam purpuream, sellam eburneam,
 10 pateram ex quinque pondo auri factam. protinus et alios
 Africae regulos iussi adire; iis quoque quae darentur, por-
 tata, togae praetextae et terna pondo paterae aureae. et
 Alexandream ad Ptolomaeum et Cleopatram reges M.
 Atilius et M'. Acilius legati, ad commemorandam reno-
 vandamque amicitiā missi, dona tulere, regi togam et
 tunicam purpuream cum sella eburnea, reginae pallam
 pictam cum amiculo purpureo.
- 11 Multa ea aestate, qua haec facta sunt, ex propinquis
 Prodigies. urbibus agrisque nuntiata sunt prodigia: Tus-
 culi agnum cum ubere lactenti natum, Iovis aedis culmen
 12 fulmine ictum ac prope omni tecto nudatum; isdem ferme
 diebus Anagninae terram ante portam ictam diem ac noctem
 sine ullo ignis alimento arsisse, et aves ad Compitum

LIBER XXVII.

7

[IV—VII. 6. B.C. 210. *Affairs in Rome.*]

Anagninum in luco Dianae nidos in arboribus reliquisse;
 Tarracinae in mari haud procul portu angues magnitudinis 13
 mirae lascivientium piscium modo exsultasse; Tarquiniis 14
 porcum cum ore humano genitum, et in agro Capenate
 ad lucum Feroniae quattuor signa sanguine multo diem ac
 noctem sudasse. haec prodigia hostiis maioribus procurata 15
 decreto pontificum; et supplicatio diem unum Romae ad
 omnia pulvinaria, alterum in Capenati agro ad Feroniae
 lucum indicta.

M. Valerius consul litteris excitus provincia exercituque 5
 mandato L. Cincio praetori, M. Valerio Mes-
 salla praefecto classis cum parte navium in
 Africam praedatum simul speculatumque, quae
 populus Carthaginiensis ageret pararetque,
 misso, ipse decem navibus Romam profectus
 cum prospere pervenisset, senatum extemplo habuit. ibi 3
 de suis rebus gestis commemoravit: cum annos prope
 sexaginta in Sicilia terra marique magnis saepe cladibus
 bellatum esset, se eam provinciam confecisse; neminem 4
 Carthaginiensem in Sicilia esse; neminem Siculum, qui
 fugati metu inde afuerint, non esse; omnes in urbes, in
 agros suos reductos arare serere; desertam recoli tandem
 terram, frugiferam ipsis cultoribus, populoque Romano pace 5
 ac bello fidissimum annonae subsidium. exim Muttine et 6
 si quorum aliorum merita erga populum Romanum erant
 in senatum introductis, honores omnibus ad exsolvendam
 fidem consulis habiti. Muttines etiam civis Romanus fac- 7
 tus rogatione ab tribuno plebis ex auctoritate patrum ad
 plebem lata.

Dum haec Romae geruntur, M. Valerius quinquaginta 8
 navibus cum ante lucem ad Africam accessisset, improvise
 in agrum Uticensem escensionem fecit; eumque late de- 9

Laevinus re-
 presents to the
 Senate the com-
 plete recovery of 2
 Sicily. Muttines
 is made a Roman
 citizen.

- populatus multis mortalibus cum alia omnis generis praeda
 captis ad naves redit atque in Siciliam tra-
 misit, tertio decumo die, quam profectus inde
 erat, Lilybaeum revector. ex captivis quaes-
 tione habita haec comperta consulique Laevino
 omnia ordine perscripta, ut sciret, quo in
 statu res Africae essent: quinque milia Nu-
 midarum cum Masinissa Galae filio, acerrimo
 iuvene, Carthagine esse, et alios per totam
 Africam milites mercede conduci, qui in His-
 paniam ad Hasdrubalem traicerentur, ut is quam maximo
 exercitu primo quoque tempore in Italiam transgressus
 iungeret se Hannibali; in eo positam victoriam credere
 Carthaginenses; classem praeterea ingentem apparari ad
 Siciliam repetendam, eamque se credere brevi traiecturam.
 haec recitata a consule ita movere senatum, ut non expec-
 tanda comitia consuli censerent, sed dictatore comitorum
 habendorum causa dicto extemplo in provinciam rede-
 undum. illa disceptatio tenebat, quod consul in Sicilia
 se M. Valerium Messallam, qui tum classi praeesset, dicta-
 torem dicturum esse aiebat, patres extra Romanum agrum
 —eum autem in Italia terminari—negabant dictatorem dici
 posse. M. Lucretius tribunus plebis cum de ea re con-
 suleret, ita decrevit senatus, ut consul, priusquam ab urbe
 discederet, populum rogaret, quem dictatorem dici placeret,
 eumque, quem populus iussisset, dictatorem diceret; si
 consul noluisset, praetor populum rogaret; si ne is quidem
 vellet, tum tribuni ad plebem ferrent. cum consul se
 populum rogaturum negasset, quod suae potestatis esset,
 praetoremque vetuisset rogare, tribuni plebis rogarunt,
 plebesque scivit, ut Q. Fulvius, qui tum ad Capuam erat,
 dictator diceretur. sed quo die id plebis concilium futurum

News received
 from M. Valerius
 Messalla, *prae-*
 10 *fectus classis* in
 Sicily, that Has-
 drubal is going to
 join Hannibal in
 Italy. It is de-
 11 termined to ap-
 point a dictator.
 Dispute between
 Laevinus and the
 Senate as to the
 12 nomination.

LIBER XXVII.

9

[IV—VII. 6. B.C. 210. *Affairs in Rome.*]

erat, consul clam nocte in Siciliam abiit; destitutique patres litteras ad M. Claudium mittendas censuerunt, ut desertae ab collega rei publicae subveniret diceretque, quem populus iussisset, dictatorem. ita a M. Claudio 19 consule Q. Fulvius dictator dictus, et ex eodem plebis scito ab Q. Fulvio dictatore P. Licinius Crassus pontifex maximus magister equitum dictus.

Dictator postquam Romam venit, C. Sempronium 6 Blaesum legatum, quem ad Capuam habuerat, in Etruriam provinciam ad exercitum misit in locum C. Calpurni praetoris, quem, ut Capuae exercituique suo praeesset, litteris excivit. ipse 2 comitia in quem diem primum potuit edixit; quae certamine inter tribunos dictatoremque iniectione perfici non potuerunt. Galeria iuniorum, quae sorte 3 praerogativa erat, Q. Fulvium et Q. Fabium consules dixerat, eodemque iure vocatae inclinassent, ni se tribuni plebis C. et L. Arrenii interposuissent, qui neque magistratum 4 continuari satis civile esse aiebant, et multo foedioris exempli eum ipsum creari, qui comitia haberet; itaque 5 si suum nomen dictator acciperet, se comitiis intercessuros; si aliorum praeterquam ipsius ratio haberetur, comitiis se moram non facere. dictator causam comitiorum auctoritate 6 senatus, plebis scito, exemplis tutabatur: namque Cn. 7 Servilio consule, cum C. Flaminius alter consul ad Trasumennum cecidisset, ex auctoritate patrum ad plebem latum, plebemque scivisse, ut, quoad bellum in Italia esset, ex iis, qui consules fuissent, quos et quotiens vellet, reficiendi consules populo ius esset; exempla quoque in eam rem se 8 habere vetus L. Postumi Megelli, qui interrex iis comitiis, quae ipse habuisset, consul cum C. Iunio Bubulco creatus esset, recens Q. Fabi, qui sibi continuari consulatum, nisi

The dictator holds the consular *comitia*, and succeeds in spite of the tribunes in getting Fabius and himself elected.

[IV—VII. 6. B.C. 210. *Affairs in Rome.*]

- 9 id bono publico fieret, profecto numquam sisset. his orationibus cum diu certatum esset, postremo ita inter dictatorem ac tribunos convenit, ut eo, quod censuisset senatus, staretur. patribus id tempus rei publicae visum est, ut per veteres et expertos bellicque peritos imperatores res publica gereretur; itaque moram fieri comitiis non placere. concedentibus tribunis comitia habita; declarati consules Q. Fabius Maximus quintum Q. Fulvius Flaccus quartum. 12 praetores inde creati L. Veturius Philo T. Quinctius Crispinus C. Hostilius Tubulus C. Aurunculeius. magistratibus in annum creatis Q. Fulvius dictatura se abdicavit.
- 13 Extremo aetatis huius classis Punica navium quadraginta cum praefecto Hamilcare in Sardiniam traiecit Olbiensem primo, dein, postquam ibi 14 Attacks on Sardinia by the Carthaginian fleet. P. Manlius Volso praetor cum exercitu apparuit, circumacta inde ad alterum insulae latus, Caralitanum agrum vastavit et cum praeda omnis generis in Africam redit.
- 15 Sacerdotes Romani eo anno mortui aliquot suffectique: Appointment of religious officials. C. Servilius pontifex factus in locum T. Otacili Crassi, Ti. Sempronius Ti. f. Longus augur factus in locum T. Otacili Crassi; decemvir item sacris faciundis in locum Ti. Semproni C. f. Longi 16 Ti. Sempronius Ti. f. Longus suffectus. M. Marcius rex sacrorum mortuus est et M. Aemilius Papus maximus curio; neque in eorum locum sacerdotes eo anno suffecti.
- 17 Et censores hic annus habuit, L. Veturium Philonem et Two censors appointed, but one dies and the other resigns. P. Licinium Crassum, maximum pontificem. Crassus Licinius nec consul nec praetor ante fuerat quam censor est factus; ex aedilitate